

Stichting Eusebius Arnhem

gevestigd te Arnhem

Jaarverslag 2022

Inhoudsopgave	Pagina
Bestuursverslag	3
Balans per 31 december 2022	11
Staat van baten en lasten over 2022	13
Grondslagen van waardering	14
Toelichting op de balans per 31 december 2022	17
Toelichting op de staat van baten en lasten over 2022	22
Overige gegevens	26
Bijlagen	29

SEA Bestuursverslag 2022

1. Inleiding

2022 was voor Stichting Eusebius Arnhem het jaar van transformatie. Het einde van twee jaar lockdowns door covid was een feit waardoor we vanaf medio februari weer voluit bezoekers mochten ontvangen. Het einde van de grote restauratie werd in het voorjaar ook definitief. Alle steigertoren en rond de kerk verdwenen. De grote restauratie is, volgens begroting, nu helemaal afgerond. In september opende de eerste Citystore van Nederland haar deuren in de Eusebiuskerk (voorheen 'VVV'). De voltooiing van fase 1 van het ondernemingsplan werd in december 2022 gemarkeerd met de opening van een nieuwe vaste museale presentatie 'Glorie van Gelre' in aanwezigheid van de Commissaris van de Koning John Berends, burgemeester Ahmed Marcouch en gedeputeerde Peter Drenth. Huis aan huis werd een speciale krant verspreid om Arnhemmers over de 'nieuwe Eusebius' te vertellen en ze met een korting en de invoering van de museumkaart te verleiden tot een bezoek. De Eusebiuskerk Arnhem is een culturele attractie geworden!

In deze fase van transformatie van een evenementenlocatie naar een cultureel profiel is er stevig gestuurd op het type gebruik van de kerk door derden. Zo is het streven om de kerk optimaal open te houden voor bezoekers overdag en de evenementen optimaal aan te laten sluiten bij de geschiedenis van het gebouw en de ontwikkelingen. Aansluitend bij het thema 'verduurzaming van de kerk op waterstof' lanceerden HAN-studenten in de Eusebius een waterstofauto, werd in de kerk het Gelders Energieakkoord gesloten en organiseerde de HAN hier een landelijk waterstofcongres. In het teken van 'vrijheid'/veerkracht' (Slag om Arnhem) waren er de jaarlijkse herdenkingen, maar nu ook met een kleine expositie in de kerk aansluitend bij de Joodse herdenking, een heruitvoering van het historische theaterstuk 'Op het Puin' en werden de stemmen van de landelijke verkiezingen in de kerk geteld. Maar het meest in het oog springend was, in dit kader, de driedaagse kunstveiling met beroemde Arnhemse kunstenaars om geld in te zamelen voor de slachtoffers van de Oekraïne-oorlog. In het teken van 'verbinding' was de kerk het eindpunt van de Arnhemse Sinterklaasintocht, prijkte de Eusebius op het uitshirt van Vitesse, vond de opening van het Sprookjesfestival plaats in de kerk en werden er door de Protestantse Gemeente Arnhem vijf grote kerkdiensten georganiseerd. Van hoge kwaliteit waren de internationale mode-expositie State of Fashion gedurende de zomer, de Nacht van de Architectuur met de Heuvelinkprijs en een diner door de gemeente voor Duitse journalisten.

Op de Eusebiuskerk en de verschillende evenementen kwamen prominenten af zoals Jeroen Dijsselbloem (privébezoek met burgemeester Marcouch), Diederik Samson (Gelders Energieakkoord), Rijksbouwmeester Francesco Veenstra (Nacht van de Architectuur), directeur Topsector energie (Waterstofcongres HAN), staatssecretaris cultuur Gunay Uslu (opening State of Fashion), Britse ambassadeur Joanna Roper (privébezoek), directeur kunst en erfgoed OCW Christianne Matthijssen (bezoek samen met twintig cultureel attachées), minister van justitie en veiligheid Dilan Yeşilgöz-Zegerius (herdenking Slag om Arnhem), de Duitse ambassadeur en de CEO van Tennet Manon van Beek (diner Duitse journalisten). Het waterstofproject in de Eusebius werd in Den Haag genoemd door minister voor Klimaat en Energie Rob Jetten tijdens een commissiedebat op 8 december: "Er is in Nederland een aantal mooie pilotprojecten van waterstof in de gebouwde omgeving... De Eusebiuskerk in Arnhem... En dat geeft ons ook goed inzicht in de toegevoegde waarde die waterstof kan spelen".

De Eusebiuskerk brak gedurende het jaar, ten opzichte van eerdere jaren, nieuwe bezoekersrecords met in totaal 38.000 betalende bezoekers. Met name tijdens de schoolvakanties en weekenden was er piekdruk. Een nieuw fenomeen was de aanvraag voor groepsbezoeken. Hiervoor werden arrangementen en – voor scholen - lesbrieven ontwikkeld. Daar tegenover stonden enkele onverwachte grote financiële tegenvallers op de begroting. De prijzen voor stadswarmte zijn gekoppeld aan de extreem hoge gasprijzen. Daarnaast is er ruim 220.000 euro aan schade ontstaan naar aanleiding van een looddiefstal op het dak. Hiervan komt 50.000 euro eigen risico van de verzekering ten laste van de exploitatie. De verzekering dekt het overige deel van de schade. Per saldo zijn de uiteindelijke exploitatiebaten hoger uitgevallen dan de uiteindelijke exploitatiekosten. De veel hogere bezoekersaantallen vormen een eerste bevestiging van de ingeslagen koers. In 2023 zal de keuze voor de culturele transformatie zich verder moeten gaan bewijzen!

Mei 2023
Peter Ruigrok
Voorzitter Stichting Eusebius Arnhem

2. Stichting Eusebius Arnhem

Statutair doel

Statutaire naam: Stichting Eusebius Arnhem.

Statutaire doelstelling:

- De instandhouding en exploitatie van: de Grote of Eusebiuskerk te Arnhem, met de zich daarin bevindende orgels, voorwerpen van (cultuur)historische waarde en verdere inventaris, en
- De daarbij behorende toren, met de zich daarin bevindende uurwerken, klokken (carillon) en andere aanhorigheden, allen voor zover deze zijn aan te merken als monumenten, beschermd op grond van de Erfgoedwet, alsmede het verrichten van al hetgeen ter bereiking van het doel, in de ruimste zin, bevorderlijk kan zijn.

Als gevolg van de museumregistratie was het noodzakelijk de statuten op enkele punten te wijzigen, waarbij de Culturele Governance Code als uitgangspunt is genomen. Het betrof:

- schrappen van bepaling dat benoeming en ontslag van bestuursleden door het College van Burgemeester en Wethouders moet plaatsvinden. Benoeming vindt nu plaats door het bestuur, waarbij uitgangspunt is een divers samengesteld bestuur, dat goed uitgerust is voor haar taken. Bestuursleden worden via diverse openbare kanalen geworven, op basis van een profiel voor de samenstelling van het bestuur.
- Het opnemen van de maximale benoemingstermijn van bestuursleden van tweemaal vier jaar.

Het bestuur heeft in december 2021 ingestemd met deze wijzigingen. Het College van Burgemeester en Wethouders van Arnhem, dat tot voor kort het bestuur benoemde, is bij brief van 17 mei 2022 akkoord gegaan met de voorgestelde statutenwijziging. Het bestuur van de Stichting heeft de door de notaris voorgestelde wijziging in juni vastgesteld waarna die door de notaris is geformaliseerd.

Eigendomssituatie Eusebiuskerk

Sinds 2018 is Stichting Eusebius Arnhem (SEA) economisch eigenaar van de toren en het schip van de Eusebiuskerk. Sinds mei 2019 is SEA ook juridisch eigenaar van de toren en het schip. Daarvoor was de Protestantse Gemeente Arnhem (PGA) juridisch eigenaar van het schip en de gemeente Arnhem juridisch eigenaar van de toren.

Samenstelling bestuur

De samenstelling van het bestuur op 31 december 2022:

- Peter Ruigrok, voorzitter
- Peter Berns, vicevoorzitter, secretaris, museale zaken en fondsenwerving
- Wim Hoksbergen, penningmeester tot 22 december. Daarna algemeen bestuurslid, totdat de financiële verantwoording van de restauratie in 2023 is afgerond.
- Bert Wanschers penningmeester vanaf 22 december 2022.
- José Jochemsen-Vernooij, juridische zaken
- Dorien van Leeuwen, HR en vrijwilligers
- Gert Roelofsen, bouwzaken en organisatie
- Willem Vierdag, marketing en communicatie en bedrijfsvoering

(Neven)activiteiten bestuursleden ultimo 2022:

Peter Ruigrok

- Voorzitter Raad van Commissarissen Kuiper Groep bv.;
- Voorzitter Raad van Commissarissen Woningbouw Vereniging voor Arnhemse Ambtenaren;
- Associé bij Dietz in Utrecht;
- Lid Raad van Advies Area of People;
- Lid Expertteam (versnelling) Woningbouw van het ministerie van Binnenlandse Zaken.

Peter Berns

- directeur Berns MuseumManagement
- voorzitter Stichting Fonds Jan Cunen
- lid werkgroep Transitie Platform Binnenstad Arnhem.

José Jochemsen-Vernooij

- Advocaat bij Hekkelman Advocaten N.V.;
- Lid Tuchtcommissie KNVB amateurs;
- Lid van Vereniging voor Agrarisch Recht;
- Lid van Vereniging voor Agrarisch Recht advocaten;
- Auteur Sdu Tekst en Commentaar Pacht.

Gert Roelofsen

- Manager Verkoop & Zakelijke Verhuur Mitros;
- Member Royal Institute of Chartered Surveyors RICS - Professional Group Residentials.

Dorien van Leeuwen

- HR, Marketing en Sales Manager KplusV
- Marketing & Communicatie Stichting Microkrediet voor Moeders (vrijwilligersfunctie)

Wim Hoksbergen

- Directeur Jeewee BV;
- Penningmeester Stichting RK Beheer Insula Dei;
- Vicevoorzitter Stichting Christine Baeder Irene Kinderziekenhuis.

Willem Vierdag

- Eigenaar LBL Groep bv;
- Mede-eigenaar Nieuw Vertier bv;
- Lid Raad van Commissarissen Kuiper Groep bv;
- Lid Raad van Toezicht van Startclub Arnhem.

Bert Wanschers

- Eigenaar GWH consultancy BV;
- Voorzitter VVE Nieuw Haveke.

Stichting Eusebius Arnhem heeft de ANBI-status.

Governance

Het bestuur van SEA onderschrijft de beginselen van de Culturele Governance Code. In acht principes worden hierin de beginselen van goed bestuur en toezicht voor de culturele sector beschreven. In 2020 zijn door de Stichting een Visie op Governance, een Informatieprotocol en een Bestuurs- en Directiereglement opgesteld en vastgesteld. Op basis van deze documenten is de directeur per 2021 gemandateerd om de verantwoordelijkheid te nemen over de jaarlijkse exploitatie van de stichting. Het bestuur heeft in september 2020 besloten door te groeien naar het model met een directeur bestuurder en een Raad van Toezicht. Inmiddels is afgestapt van het idee om het bestuur te vervangen door een Raad van Bestuur. Begin 2022 is besloten dat het bestuur in de huidige vorm zal blijven bestaan. De beperkte omvang van het werkapparaat in dienst bij de Stichting en de veelheid van onderwerpen, die nog dagelijks om een antwoord of actie vragen, liggen er aan ten grondslag, dat we een werkbestuur blijven.

Binnen het bestuur is kennis en ervaring voorhanden op de volgende gebieden: financiën, museummanagement, bouwkunde, HR, vrijwilligerszaken, marketing, juridische zaken, carillon/orgel, verandermanagement en exploitatie en governance. Bestuursleden besturen, adviseren en handelen onafhankelijk van hun eigen ondernemingen of werkgever. Het bestuur ontvangt een beperkte vrijwilligersvergoeding van € 250 per jaar voor onkosten.

Meerjarenvisie

Per januari 2021 is het in december 2020 vastgestelde Ondernemingsplan 2021-2024 van kracht. In dit Ondernemingsplan stelt Stichting Eusebius Arnhem zich het ambitieuze doel om de Eusebiuskerk, na afronding van de ingrijpende restauratie, te transformeren van een verouderde evenementenlocatie tot een culturele topattractie met een maatschappelijke programmering waar jaarlijks 95.000 bezoekers op afkomen uit binnen- en buitenland. Om deze ambitie kracht bij te zetten is besloten de missie en visie te herijken en heldere keuzes te maken, zoals het streven om de museumstatus te verwerven en het inperken van het gebruik van de kerkzaal overdag voor evenementen. Een indrukwekkend kunstwerk in de kerkzaal maakt de Eusebius nog aantrekkelijker voor de beoogde brede doelgroep. Buiten openingstijden zal de kerk gebruikt worden voor culturele, maatschappelijke en commerciële bijeenkomsten. In 2022 is fase 1 voltooid en het marketingplan, dat deel uitmaakt van fase 2, bestuurlijk vastgesteld.

3. Organisatie

Bedrijfsbureau

In lijn met het Ondernemingsplan 2021-2024 is in 2022 gewerkt aan de verdere kwaliteitsverbetering en professionalisering van de organisatie. De directeur (Meike Verhagen) had in 2022 de regie op de exploitatie en het dagelijks onderhoud van de Eusebiuskerk. Zij werd daarbij ondersteund door een hospitalitymanager (Heleen Nusman), een officemanager (Odilia Evers) en een collectiebeheerder (Roos Otten).

Bouwmanagement

Peter Koelewijn heeft in de zomer van 2022 feestelijk afscheid genomen als bouwmeester van de Eusebiuskerk. Hij was verantwoordelijk voor alle werkzaamheden betreffende de restauratie en uitvoering van de herbestemming. Hij werd aangestuurd door het bestuur en ondersteund door het bestuurssecretariaat. De werkzaamheden werden uitgevoerd door aannemingsbedrijf Nico de Bont TBI, in nauwe samenwerking met onder meer Slotboom Steenhouwers en Rothuizen Architecten. Het aannemingsbedrijf is aan het begin van de restauratie via een openbare aanbesteding aangetrokken. Na de afronding van de restauratie heeft de heer Koelewijn nog twee opdrachten vanuit de Stichting: het voeren van het projectmanagement over de restauratie en renovatie van het grote Strumphlerorgel en de restauratie van de Cuyperskamer.

Vrijwilligers

Gemiddeld waren er in 2022 60 vrijwilligers werkzaam in de Eusebiuskerk, met uitzondering van het (vrijwilligers-)bestuur. Deze vrijwilligers zijn van groot belang voor de organisatie; zij maken de dagelijkse openstelling van de Eusebiuskerk mogelijk. Op basis van een subsidietoekenning door het Prins Bernard Cultuurfonds werd in 2022 e-learning programma ontworpen en geïmplementeerd, in het kader van het opleiden van en verdere professionalisering onder vrijwilligers. Onderzocht wordt om deze systematiek ook voor andere vrijwilligersorganisaties in Arnhem beschikbaar te stellen.

Externe relaties

Kort na de verwerving van de museumstatus (oktober 2021) is SEA lid geworden van de Museumvereniging (vanaf november 2021). Dit biedt voordelen op het gebied van kennisdelen (onder de leden), het kunnen volgen van de Museum CAO (helderheid voor de betaalde krachten) en het implementeren van de Museumkaart. SEA is de Museum CAO per 1 januari 2022 gaan volgen en heeft de Museumkaart in december 2022 geïmplementeerd. SEA is sinds 2017 lid van de Coöperatie Erfgoed Gelderland, waarbij een groot aantal Gelderse musea en erfgoedinstellingen is aangesloten. De leden kunnen gebruik maken van diverse diensten en kunnen voor projecten een beroep doen op de provinciale subsidieregeling voor kleine en middelgrote musea. De directeur van SEA neemt deel aan het Grote Kerken Overleg in Nederland. In dit overleg worden ervaringen uitgewisseld en inzichten gedeeld. De directeur is sinds september 2022 voorzitter van dit overleg.

4. Exploitatie

De kerkzaal en de toren zijn in januari 2022 gesloten geweest voor publiek vanwege de landelijke lockdown ter bestrijding van Covid-19. De glazen balkons en de experience in de toren, die sinds maart 2018 operationeel zijn, zijn in de zomer van 2022 drukker bezocht dan de jaren ervoor.

2022 vormde een belangrijk jaar voor de afronding van een langlopend project onder de titel 'Verhalen uit de Eusebius' waarvan in 2021 het projectplan werd geschreven. Dit project bestond uit een Fase 1 met een vaste museale presentatie in de toren met het thema Slag om Arnhem (realisatie september 2019) en Fase 2 met een vaste museale presentatie in de kerkzaal en grafkelders met het thema Glorie van Gelre. De officiële opening van de Glorie van Gelre vond plaats op 16 december jl. Bureau Duinzand vormde samen met het bedrijf Platvorm de rode draad in conceptvorming- en uitwerking. Het resultaat is met zeer veel lof ontvangen en de Stichting ziet, ook mede met de invoering van de museumkaart sinds december 2022, het bezoekersaantal flink stijgen. De vaste museale presentaties zijn, samen met de glazen balkons, de belangrijkste basis voor de omslag van evenementenlocatie naar culturele attractie. Dankzij de totale investering in de museale presentatie kan de Stichting jaarlijks een redelijke exploitatie draaien. De verdere investeringen in o.a. marketing, programmering (fase 2) en een monumentaal kunstwerk (fase 3 van het Ondernemingsplan) zijn noodzakelijk om SEA in een stevigere organisatorische en financiële positie te geven.

Sinds 2019 zijn collectiebeleid, vrijwilligers- en personeelsbeleid geformuleerd en geïmplementeerd. Met de implementatie van twee nieuwe kassa's in 2019 is besloten om 'pin only' in te voeren en geen contant geld meer te accepteren. Na een proeftermijn bleek dit positief te worden ontvangen door bezoekers en vrijwilligers. In 2021 zijn educatiebeleid en een code diversiteit & fair practice vastgesteld. Stichting Eusebius Arnhem verwierf in 2022 opnieuw de Green Key Gold certificering, hét internationale keurmerk voor duurzame bedrijven in de recreatie- en vrijetijdsbranche en zakelijke markt (www.greenkey.nl).

Het resultaat van de exploitatie van de kerk laat in 2022 een positief saldo zien van € 25.115 ten opzichte van de begroting.

5. Restauratie

Einde grote restauratie

De grote restauratie van de Eusebiuskerk, begonnen in 2009, is in 2022 geheel afgerond. In februari 2022 is het laatste stuk van de buitenzijde van het koor opgeleverd. Daarna zijn de bouwplaatsen opgeruimd en is het openbaar gebied heringericht. De restauraties in het interieur, waaronder het praalgraf, het koor, de kelders onder het koor en de muurschilderingen, waren half 2022 gereed, waarna de historische presentatie kon worden ingericht. Deze was eind 2022 gereed.

De grote restauratie is uitgevoerd met een restauratiehorizon van 50 jaar voor de toren en 25 jaar voor het kerkgebouw. In het meer-jarenonderhoudsplan is rekening gehouden met het toekomstig onderhoud. Enkele onderdelen konden niet worden voorzien tijdens de grote restauratie, waardoor deze na-ijlen op de grote restauratie. De deelrestauraties, Strumphlerorgel en Cuyperskamer, zijn vanaf 2021 in voorbereiding en worden in de loop van 2023 in uitvoering genomen.

Restauratie Cuyperskamer

Na het gereedkomen van de nieuwe toiletroep in de nieuwe kelder, is de oude toiletroep in de voormalige diakenkamer, een bijgebouw aan de oostzijde van het noordtransept, ontmanteld. Bij deze ontmanteling kwam er o.a. boven het verlaagde plafond een rijke afwerking tevoorschijn.

Nader onderzoek leerde dat dit bijgebouw, dat in 1904 is gerealiseerd, ontworpen was door de beroemde architect Joseph Cuypers. Het gebouw was bedoeld als 'wachtkamer der doopelingen en kleedruimte van de dominee'. Het ontwerp leunt sterk op de neogotische traditie, het kenmerk van de familie Cuypers.

Het gebouwtje is één van de weinige onderdelen van de Eusebiuskerk die ongeschonden uit WOII zijn gekomen. Voor de Cuyperskamer is een restauratieplan gemaakt. Het restauratieplan voorziet in een hoogwaardige ruimte voor bijeenkomsten, bereikbaar vanaf buiten en vanuit de kerk. Een dergelijke ruimte biedt kansen voor een verbetering van de exploitatie van de kerk. Voor het restauratieplan is een bouwvergunning aanwezig. Door bijdragen van de Provincie Gelderland en de Gemeente Arnhem en een gift van de Arnhem Ambassadeurs, is de financiële dekking vrijwel geheel toegezegd. In 2023 zal gefaseerd worden begonnen met de uitvoering.

6. Fondsenwerving

In 2017 zijn vanuit SEA diverse activiteiten gestart die zich richten op fondsenwerving en het vergroten van het draagvlak voor de restauratie van de Eusebiuskerk. Met het Covid-19 virus kwamen deze activiteiten plots tot stilstand. Lopende contracten zijn om die reden verlengd, de naamsvermelding in de kerkzaal weer een jaar langer aangebleven, en de sponsorinkomsten uit 2020 deels aangewend voor 2021. Vanwege de aflopende restauratie en daarmee ook het aflopende sponsorprogramma werd in september 2021 feestelijk afscheid genomen van Gerda Mulder als sponsorwerver.

Ten behoeve van het project Verhalen uit de Eusebius fase 2 (vaste presentatie Glorie van Gelre) is er in 2021 een grote particuliere schenking gedaan van € 25.000 en kende Dioraphte € 100.000 toe. Ter verbetering van de grafkelders stelde het Mondriaanfonds € 80.000 beschikbaar. In 2022 werd SEA positief verrast met de bruikleen van avondmaalzilver door de Protestantse Gemeente Arnhem (PGA) aan de Eusebius en een financiële bijdrage door het St. Nicolai Broederschap voor het realiseren van een vitrine om het zilver een vaste te plaats te kunnen bieden in de kooromgang. Het zilver maakt nu deel uit van de vaste presentatie van de Glorie van Gelre.

In het kader van de noodzakelijke restauratie van de Cuyperskamer werd door de Provincie Gelderland een bedrag van € 116.915 toegekend, de gemeente Arnhem stelde € 90.000 beschikbaar, de Arnhem Ambassadeurs schonken € 10.000 en Music Avenue € 500.

Het bestuur en directie van Stichting Eusebius Arnhem is de overheden, fondsen en schenkers zeer dankbaar voor alle bijdragen!

In 2023 wordt de financiële eindafrekening met eindverslag van de restauratie en Verhalen uit de Eusebius opgesteld en met een accountantsverklaring onder de verschillende overheden en fondsen verspreid. Hieraan voorafgaand zal met alle betrokken overheden overleg worden gevoerd over de aanpak en resultaten.

In 2022 is gestart met een experiment voor Vriendenwerving. Met als doel de huidige Vrienden erbij te houden, maar ook nieuwe Vrienden te werven. Het experiment was erop gericht om een breed publiek te verleiden voor een zeer laag bedrag (vanaf 2,50 euro) op jaarlijkse basis te willen schenken. Eenmaal schenker zou men toegang hebben tot 5 euro korting op de aankoop van een set ansichtkaarten. Het lage bedrag was bedacht omdat het lastig is vrienden te werven wanneer er weinig financiële urgentie bestaat (restauratie is klaar) en het herhaalbezoek zeer laag is (geen wisselexposities). Het concept is vergelijkbaar met 'het rolletje drop nog even meepakken' bij de kassa van de supermarkt. Helaas bleek het experiment niet succesvol. De kosten van het experiment kunnen de komende jaren goeddeels gedekt worden uit de verdere verkoop van de ansichtkaarten (kostprijs ca 3 euro per set). In 2023 wordt de Vriendenwerving verder opgepakt, omdat het hebben van een breed netwerk onder bewoners uit Arnhem en de regio en overige geïnteresseerden van belang is voor draagvlak en inkomsten.

Op de meerjarenbegroting van de gemeente Arnhem is een budget beschikbaar gesteld voor SEA. Dit budget ligt grotendeels vast voor de kapitaallasten van investeringssubsidies uit het verleden en de rente- en aflossingslasten van een lening die SEA heeft afgesloten bij de gemeente. Van het gereserveerde budget had € 41.000 nog geen bestemming (dit bedrag is vrijgevallen uit de kapitaallasten). Met de gemeente is op 24 december 2021 overeengekomen dat dit bedrag vanaf 2022 ingezet gaat worden voor beheer en onderhoud van de kerk, net als de beheersubsidie die SEA reeds ontving. In 2021 mocht dit bedrag eenmalig worden besteed aan vriendenwerving, het verplaatsen van de balie, het aanbrengen van verwarmingspanelen in de balies voor het comfort van de vrijwilligers, het verbeteren van de Consistorie, het inrichten van een rustruimte voor vrijwilligers en de verhuizing van het depot. Vanaf 2022 dient SEA voortaan jaarlijks vóór 1 oktober het jaarplan en begroting van het volgende jaar aan de gemeente toe te sturen, alvorens de beheersubsidie te kunnen ontvangen.

De gemeente Arnhem heeft tot en met 2022 de subsidie voor het beheer van de toren en het schip vastgesteld op € 175.000 per jaar.

7. Orgel en carillon/beheer gebouw

Voor onderhoud van orgel en carillon en de honorering van de stadsorganist en stadsbeiaardier is een gemeentelijke subsidie toegekend van € 34.000 per jaar. De activiteiten zijn vastgelegd in een afzonderlijk verslag.

In maart is bestuurlijk besloten om de Stichting Behoud Strumphler Kerkorgel (Jan Zwart) Eusebius Arnhem op te heffen. Alle activiteiten in het belang van de orgels kunnen binnen Stichting Eusebius Arnhem worden uitgevoerd.

Restauratie Strumphlerorgel

Begin 2021 heeft een grote lekkage van een waterleiding in de toren plaatsgevonden. Hierdoor heeft er water gestroomd door het monumentale Strumphlerorgel, wat daardoor grote inwendige schade heeft opgelopen. Deze schade was dermate groot, dat het verstandig bleek de restauratie, die vanaf 2027 was gepland, naar voren te halen om veel dubbel werk te voorkomen. Het merendeel van de financiële dekking hiervoor is inmiddels toegezegd.

Bij de restauratie van het orgel wordt, naast het noodzakelijke schadeherstel en revisie, de windvoorziening sterk verbeterd door de toepassing van acht spaanbalgen. Daarnaast wordt, mede op verzoek van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, de intonatie aangepast en wordt de dynamiek van het aanblazen van de pijpen veranderd. Hierdoor moet het orgel één van de toporgels in Nederland worden. Voor de bouwkundige wijzigingen is op hoofdlijnen bouwvergunning verleend. De uitwerkingen zullen steeds aan het bevoegd gezag worden voorgelegd. Het orgel kan vanaf medio 2025 weer bespeeld worden.

Er is inmiddels ruim € 970.000 geworven voor schadeherstel en revisie:

- RCE (Klinkend Erfgoed € 343.000)
- Provincie Gelderland (Functioneel Gebruik Erfgoed € 250.000)
- Verzekering Donatus (ca € 300.000)
- Gemeente (€ 25.000)
- PBCF (€ 25.000)
- Kleine orgelfondsen (ca € 20.000)
- Binnen de SIM is ca € 10.000 opgenomen voor onderhoud orgelkast

Er is nog € 250.000 nodig voor de definitieve dekking van de restauratie van het orgel. De verdere financiële werving hiervoor onder bedrijven en particulieren wordt in 2023 in gang gezet.

Ondanks de schade aan het orgel is de geplande maandelijkse programmering in 2022 'gewoon' doorgedaan met de inzet van het zgn. Dirk Jansz Zwart Koororgel, dat goed geschikt is voor deze activiteiten. Om de concerten muzikaal 'aan te kleden' heeft de organist voor een aantal concerten muzikanten aangetrokken, zoals trompettisten en zangkoren.

Omdat in 2017 de computer van het carillon beschadigd is, is deze computer hersteld en opnieuw geprogrammeerd. Het carillon wordt nu elk kwartier automatisch bespeeld. Begin 2019 is in overleg met de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) de computer in werking gezet. Tekstbordjes en een

audiosignaal waarschuwen de bezoekers van de glazen balkons in de toren elk kwartier dat het carillon gaat spelen. De in 2017 aangestelde Stadsbeiaardier Bob van der Linde zorgt iedere zaterdag voor de wekelijkse bespeling en voorziet de speelcomputer regelmatig van nieuw repertoire. Sinds 2019 is er jaarlijks een zomerbeiaardfestival waarbij vier keer een avondconcert wordt gegeven in samenwerking met gastbeiaardiers. Dit festival wordt uitgevoerd in samenwerking met Focus Filmtheater Arnhem, waar bezoekers een gratis ticket kunnen boeken om het concert (zonder omgevingsgeluid) vanaf het dakterras te kunnen beluisteren. Verdere samenwerking is er met de naastgelegen horeca: bezoekers luisteren gratis mee vanaf de verschillende terrassen. Promotie gebeurt vooraf met flyers en tijdens concerten worden er op terrassen en bij Focus handouts met het muziekprogramma uitgedeeld.

Collectie & museumstatus

In 2018 is door een vrijwilliger een start gemaakt met de registratie van de collectie van de Eusebiuskerk. Alle historische objecten worden geregistreerd, gedocumenteerd en gefotografeerd in het professionele registratiesysteem Kerkcollectie Digitaal. Tevens is een collectiebeleid geschreven en geïmplementeerd. Collectieregistratie en –beleid zijn van groot belang voor een goed behoud en beheer van de collectie, maar heeft er ook aan bijgedragen dat Stichting Eusebius in oktober 2021 de status van geregistreerd museum heeft gekregen. Deze status bood de mogelijkheid om de landelijke Museumkaart te gaan voeren. De Museumkaart is in december 2022 daadwerkelijk ingevoerd. Tevens opent dit betere perspectieven om, ingeval van grote projecten, in aanmerking te komen voor ondersteuning door grote cultuurfondsen.

8. Eusebius in de media

Ook in 2022 heeft de Eusebiuskerk regelmatig aandacht gekregen van de media. Omroep Gelderland, RTV Connect en De Gelderlander volgden de ontwikkelingen van de restauratie op de voet. Diverse thema's werden uitgelicht zoals: Eusebius uit de steigers, het voetbalshirt met de Eusebiuskerk van Vitesse, het openen van de Citystore ('de eerste Citystore in Nederland'), het ringen van de kuikens slechtvalken in de toren, 'ontdekking' Cuyperskamer (ook in Trouw), het herdenkingsconcert op 4 mei, het beiaardfestival waarbij passanten verzoeknummers mochten kiezen, de plannen voor waterstof in de kerk, een groot interview met onze directeur over het culturele profiel, de kanteling van de Salvatorklok, het terugplaatsen van het harnas in de kerk, de officiële opening in december. Met daarnaast alle media-aandacht voor de vele culturele en maatschappelijke evenementen die in de Eusebiuskerk werden georganiseerd. De herdenking Slag om Arnhem werd ook dit jaar weer via livestream op Omroep Gelderland uitgezonden.

9. Jaarrekening

De jaarrekening 2022 van Stichting Eusebius Arnhem is in de vergadering van het bestuur op 17 mei 2023 te Arnhem goedgekeurd en vastgesteld.

Het bestuur dankt alle bij de Stichting Eusebius Arnhem betrokkenen, of zij dat nu doen als onderdeel van hun professionele beroepsuitoefening, als vrijwilliger of als bezoeker. Zonder het vertrouwen, de inzet en betrokkenheid van u allen, zouden wij als Stichting niet dat kunnen bereiken, wat we ook in het nieuwe Ondernemingsplan centraal stellen: het zijn van een plek voor alle bewoners van Arnhem de regio, die het waard is om te bezoeken.

Balans per 31 december 2022

(na voorstel resultaatbestemming)

		<u>31 december 2022</u>		<u>31 december 2021</u>	
		€	€	€	€
ACTIVA					
Vaste activa					
<i>Materiële vaste activa</i>					
Restauratie	1	258.185		-	
Herbestemming		561.459		182.000	
Inventaris		22.670		19.348	
Materiële vaste activa in uitvoering		<u>11.500</u>		<u>-</u>	
			853.814		201.348
<i>Financiële vaste activa</i>					
Overige vorderingen	2				
	3		1.223.221		1.293.410
Vlottende activa					
<i>Voorraden</i>					
	4		10.985		4.300
<i>Vorderingen</i>					
Debiteuren	5	19.067		396	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	6	64.558		132.508	
Overige vorderingen en overlopende activa	7	<u>112.484</u>		<u>112.277</u>	
			196.109		245.181
<i>Liquide middelen</i>					
	8		1.228.677		1.632.668
Totaal activa			<u><u>3.512.806</u></u>		<u><u>3.376.907</u></u>

		<u>31 december 2022</u>		<u>31 december 2021</u>	
		€	€	€	€
PASSIVA					
Eigen vermogen					
Vrij besteedbaar vermogen	9	-99.783		-97.442	
Bestemmingsreserve beheer/onderhoud	10	203.900		192.821	
Bestemmingsreserve restauratie/fondsenwerving	11	232.816		218.275	
Bestemmingsreserve groot onderhoud orgel en beiaard	12	13.024		13.024	
Bestemmingsreserve exploitatie orgel en beiaard	13	-4.887		-6.723	
Bestemmingsfonds instandhouding Eusebiuskerk	14	<u>216.574</u>		<u>216.574</u>	
			561.644		536.529
Voorzieningen					
Voorziening groot onderhoud	15		50.000		-
Langlopende schulden					
Lening gemeente Arnhem	16	1.223.221		1.293.410	
Achtergestelde lening Nationaal Restauratiefonds	17	<u>500.000</u>		<u>500.000</u>	
			1.723.221		1.793.410
Kortlopende schulden					
Aflossingsverplichting langlopende schulden		70.189		69.494	
Vooruitontvangen subsidies	18	-		721.953	
Crediteuren		357.368		196.331	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	19	6.166		4.528	
Overige schulden en overlopende passiva	20	<u>744.218</u>		<u>54.662</u>	
			1.177.941		1.046.968
Totaal passiva			<u><u>3.512.806</u></u>		<u><u>3.376.907</u></u>

Staat van baten en lasten over 2022

		<u>Werkelijk 2022</u> €	<u>Begroting 2022</u> €	<u>Werkelijk 2021</u> €
Baten				
Baten uit levering producten en diensten	21	492.996	415.000	280.110
Ontvangen subsidies	22	<u>260.737</u>	<u>210.000</u>	<u>364.257</u>
		<u>753.733</u>	<u>625.000</u>	<u>644.367</u>
Lasten				
Inkoopwaarde geleverde producten en diensten	23	82.850	30.000	37.181
Personeelskosten	24	196.760	213.000	179.526
Afschrijvingen materiële vaste activa	25	24.057	30.000	46.711
Overige lasten	25	<u>419.951</u>	<u>345.000</u>	<u>338.546</u>
		<u>723.618</u>	<u>618.000</u>	<u>601.964</u>
Financiële baten en lasten				
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten	27	13.629	-	14.317
Rentelasten en soortgelijke kosten	28	<u>-18.629</u>	<u>-5.000</u>	<u>-19.192</u>
Financiële baten en lasten		<u>-5.000</u>	<u>-5.000</u>	<u>-4.875</u>
Resultaat		<u>25.115</u>	<u>2.000</u>	<u>37.528</u>
Resultaatbestemming				
Toevoeging/onttrekking bestemmingsreserve beheer/ onderhoud		11.079		-42.852
Toevoeging/onttrekking bestemmingsreserve restauratie/ fondsenwerving		14.541		-123.826
Onttrekking bestemmingsreserve exploitatie orgel en beiaard		1.836		-3.739
Toevoeging bestemmingsreserve groot onderhoud orgel en beiaard		-		300
Onttrekking vrij besteedbaar vermogen		<u>-2.341</u>		<u>-75.850</u>
		<u>25.115</u>		<u>-245.967</u>

Grondslagen van waardering en resultaatbepaling

Algemeen

Oprichting Stichting Eusebius Arnhem

Stichting Eusebius Arnhem is statutair gevestigd te Arnhem en ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 09084933.

De stichting is opgericht bij akte van 7 december 1990. De statuten zijn op 1 april 2011 gewijzigd. Daarna als laatste op zijn de statuten op 20 maart 2019 gewijzigd.

Na deze statutenwijziging luidt de doelstelling van de stichting als volgt:

- 2.1 De stichting heeft ten doel:
 - a. de instandhouding en exploitatie van: de Grote- of Eusebiuskerk te Arnhem, met de zich daarin bevindende orgels, voorwerpen van (cultuur)historische aard en verdere inventaris, en
 - b. de daarbij behorende toren, met de zich daarin bevindende uurwerken, klokken (carillon) en andere aanhorigheden,
alle voor zover deze zijn aan te merken als monumenten, beschermd op grond van de Erfgoedwet alsmede het verrichten van al hetgeen ter bereiking van het doel, in de ruimste zin, bevorderlijk kan zijn.
- 2.2 De stichting tracht haar doel onder meer te verwezenlijken door:
 - a. het uitoefenen van alle rechten en het nakomen van alle aan de in lid 1 omschreven zaken verbonden verplichtingen;
 - b. het bevorderen van de publieke belangstelling voor de in lid 1 bedoelde zaken, en
 - c. het bijeenbrengen van gelden ten dienste van het onderhoud en/of de restauratie daarvan.
- 2.3 Bij de verwezenlijking van haar doel laat de stichting zich leiden door de navolgende uitgangspunten:
 - a. de in lid 1 bedoelde zaken zijn van cultuurhistorisch en gezichtsbepalend belang voor Arnhem en moeten voor de toekomst behouden blijven;
 - b. het algemeen belang brengt mee dat die zaken voor alle daarvoor in aanmerking komende doeleinden gebruikt moeten kunnen worden, rekening houdend met de waardigheid daarvan, met name van de gebouwen;
 - c. de in lid 1 bedoelde zaken moeten daartoe in een goede staat van onderhoud worden gehouden.
- 2.4 Het vermogen van de stichting zal worden gevormd door:
 - a. subsidies en donaties, alsmede schenkingen, legaten en erfstellingen, lastbevoordelingen daaronder begrepen;
 - b. opbrengsten uit exploitatie;
 - c. alle andere verkrijgingen en baten.
- 2.5 De instandhouding van de monumenten enerzijds en de exploitatie daarvan anderzijds dient in financiële zin gescheiden te blijven.

Het bestuur van de stichting bestaat uit ten minste drie leden, die op voordracht van het bestuur worden benoemd door het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Arnhem.

Het boekjaar van de stichting is gelijk aan het kalenderjaar.

Activiteiten

De activiteiten van de stichting betreffen de exploitatie en het beheer van kerk en toren.

De exploitatie-activiteiten betreffen:

- verhuur van kerk en andere ruimten ten behoeve van verschillende evenementen, recepties e.d.;
- het zelf organiseren van tentoonstellingen, concerten e.d.;

Deze jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijn voor de jaarverslaggeving RJ 640 Organisaties zonder winststreven.

Algemeen

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het resultaat vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij de desbetreffende grondslag voor de specifieke balanspost anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld.

De baten en lasten worden toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Baten worden slechts opgenomen voorzover zij op balansdatum zijn gerealiseerd.

Verplichtingen en mogelijke verliezen die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd op verkrijgingsprijs, onder aftrek van ontvangen investeringssubsidies en verminderd met cumulatieve afschrijvingen en indien van toepassing met bijzondere waardeverminderingen.

De afschrijvingen worden gebaseerd op de geschatte economische levensduur en worden berekend op basis van een vast percentage van de verkrijgingsprijs, rekening houdend met een eventuele residuwaarde. Er wordt afgeschreven vanaf het moment van ingebruikneming.

Vorraden

Vorraden handelsgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs of lagere opbrengstwaarde onder aftrek van een voorziening voor incurantheid.

Deze lagere netto-opbrengstwaarde wordt bepaald door individuele beoordeling van de voorraden.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid.

Liquide middelen

Liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorziening groot onderhoud

Voor uitgaven voor groot onderhoud van gebouwen wordt een voorziening gevormd om deze lasten gelijkmatig te verdelen over een aantal boekjaren. De toevoegingen aan de voorziening wordt bepaald op basis van het geschatte bedrag van het groot onderhoud en de periode die telkens tussen de werkzaamheden voor groot onderhoud verloopt.

Schulden

Schulden zijn gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio of transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de schuld. Schulden zijn gerangschikt onder de kortlopende schulden als deze binnen 12 maanden na balansdatum kunnen worden opgeëist en onder de langlopende schulden als dit niet het geval is.

Restauratie

De totale restauratie van de kerk (toren en schip) zijn geraamd op circa € 32,5 miljoen.

Voor de financiering van de totale restauratie is afgesproken dat de stichting zelf een bedrag € 3 miljoen bijdraagt. Het is de bedoeling deze eigen bijdrage middels fondsenwerving bijeen te brengen. Zowel de via fondswerving ontvangen bijdragen, alsmede een dotatie ten laste van de exploitatie, worden aan de post restauratie toegevoegd.

De kosten van restauratie worden voor het overgrote deel gefinancierd met overheidssubsidies. Totdat er voldoende middelen met fondswerving zijn opgehaald, worden slechts restauratie-verplichtingen aangegaan voor zover dit door subsidietoezeggingen gedekt wordt. De uitgaven van de restauratie en de hiervoor ontvangen subsidies worden gesaldeerd op de balans verantwoord.

Subsidiebat

Subsidiebat worden in de staat van baten en lasten verantwoord op basis van de subsidietoezegging. Investeringsubsidies worden in mindering gebracht op de geactiveerde investeringen. De subsidies worden verantwoord op basis van beschikkingen. De definitieve subsidies worden veelal achteraf vastgesteld aan de hand van de werkelijk bestede kosten. Eventuele verschillen tussen de verantwoorde en de definitief vastgestelde subsidie zullen in het jaar van definitieve vaststelling worden verantwoord.

Toelichting op de balans per 31 december 2022

Vaste activa

1. Materiële vaste activa

Het verloop van deze post is als volgt:

	<u>Restauratie</u> €	<u>Her- bestemming</u> €	<u>Inventaris</u> €	<u>Materiële vaste activa in uitvoering</u> €	<u>Totaal</u> €
Stand per 1 januari 2022					
Aanschaffingswaarde	30.731.086	892.728	90.682	-	31.714.496
Cumulatieve afschrijvingen	-	-61.853	-71.334	-	-133.187
Ontvangen subsidies	<u>-30.731.086</u>	<u>-648.875</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-31.379.961</u>
Boekwaarde per 1 januari 2022	<u>-</u>	<u>182.000</u>	<u>19.348</u>	<u>-</u>	<u>201.348</u>
Mutaties					
Investerings	847.105	831.709	11.129	11.500	1.701.443
Afschrijvingen	-	-16.250	-7.807	-	-24.057
Desinvesteringen (aw)	-	-	-50.739	-	-50.739
Desinvesteringen (cum. afschr.)	-	-	50.739	-	50.739
Ontvangen subsidies *)	<u>-588.920</u>	<u>-436.000</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-1.024.920</u>
Saldo mutaties	<u>258.185</u>	<u>379.459</u>	<u>3.322</u>	<u>11.500</u>	<u>652.466</u>
Stand per 31 december 2022					
Aanschaffingswaarde	31.578.191	1.724.437	51.072	11.500	33.365.200
Cumulatieve afschrijvingen	-	-78.103	-28.402	-	-106.505
Ontvangen subsidies	<u>-31.320.006</u>	<u>-1.084.875</u>	<u>-</u>	<u>-</u>	<u>-32.404.881</u>
Boekwaarde per 31 december 2022	<u>258.185</u>	<u>561.459</u>	<u>22.670</u>	<u>11.500</u>	<u>853.814</u>
Afschrijvingspercentage	<u>0%</u>	<u>5 - 6,67%</u>	<u>10 - 20%</u>	<u>0%</u>	

*)

Voor zover tegenover de (cumulatief) ontvangen subsidie geen investeringen zijn gedaan, is de subsidie als vooruitontvangen post onder de kortlopende schulden verantwoord. Voor zover de gesubsidieerde investeringen hoger zijn dan de ontvangen voorschotten op toegezegde subsidies, is het saldo opgenomen onder de vorderingen onder de vlottende activa.

De aanschafwaarde en de ontvangen subsidies voor de restauratie zijn als volgt onder te verdelen:

	<u>31-12-2021</u>	<u>Mutatie</u>	<u>31-12-2022</u>
<i>Aanschaffingswaarde</i>			
Lantaarn	5.343.877	-	5.343.877
1e en 2e geleding toren	14.182.585	-	14.182.585
Kerk	<u>11.204.624</u>	<u>847.105</u>	<u>12.051.729</u>
	<u>30.731.086</u>	<u>847.105</u>	<u>31.578.191</u>
<i>Ontvangen subsidies</i>			
Lantaarn	5.343.877	-	5.343.877
1e en 2e geleding toren	14.182.585	-	14.182.585
Kerk	<u>11.204.624</u>	<u>588.920</u>	<u>11.793.544</u>
	<u>30.731.086</u>	<u>588.920</u>	<u>31.320.006</u>

Sinds 5 juli 1993 is de stichting economisch eigenaar van de Eusebiuskerk en -toren. Op 7 mei 2019 heeft stichting Eusebius om niet ook het juridisch eigendom verworven van de toren, het kerkgebouw en de ondergrond. De verkoop en levering heeft plaatsgevonden onder de voorwaarde van het eerste recht van koop voor de verkopende partij.

2. Financiële vaste activa

3. Overige vorderingen

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
	€	€
Nog te ontvangen subsidie Gemeente Arnhem		
Stand per 1 januari	1.362.904	1.431.710
Af: Ontvangen in het boekjaar	69.494	68.806
Te ontvangen komend boekjaar (opgenomen onder de kortlopende vorderingen)	70.189	69.494
	<u>1.223.221</u>	<u>1.293.410</u>
Stand per 31 december	<u>1.223.221</u>	<u>1.293.410</u>

De nog te ontvangen subsidie Gemeente Arnhem heeft betrekking op de in 2019 toegezegde bijdrage van de Gemeente Arnhem ter grootte van € 1.500.000. Deze subsidie wordt in 20 jaar ontvangen en hangt samen met de ontvangen lening Gemeente Arnhem. De in het volgende boekjaar te ontvangen subsidie is opgenomen onder de overige vorderingen en overlopende activa.

Flottende activa

	<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2021</u>
	€	€
4. Voorraden		
Voorraad	10.985	4.300
Afwaardering wegens incurantheid	-	-
	<u>10.985</u>	<u>4.300</u>
5. Debiteuren		
Debiteuren	19.067	396
Afwaardering wegens vermoedelijke oninbaarheid	-	-
	<u>19.067</u>	<u>396</u>
6. Belastingen en premies sociale verzekeringen		
Omzetbelasting	<u>64.558</u>	<u>132.508</u>
7. Overige vorderingen en overlopende activa		
Nog te ontvangen subsidie Gemeente Arnhem	70.189	69.494
Vooruitontvangen subsidies	28.000	-
Nog te ontvangen tegemoetkoming TVL	-	16.114
Nog te ontvangen inzake restauratie orgel	-	16.384
Nog te ontvangen afrekening museum jaarkaart	5.500	-
Vooruitbetaalde kosten historische presentatie fase 2	-	5.892
Afrekening energie	4.017	-
Vooruitbetaalde bedragen	3.443	4.393
Verzekeringen	1.335	-
	<u>112.484</u>	<u>112.277</u>
8. Liquide middelen		
Rabobank, rekening-courant	593.828	1.011.006
Rabobank, spaarrekening	107.645	107.659
Rabobank, fondswerving	30.973	18.487
ABN AMRO, bestuursrekening	493.135	494.897
Kas	1.731	619
Kruisposten	1.365	-
	<u>1.228.677</u>	<u>1.632.668</u>

Eigen vermogen

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
	€	€
9. Vrij besteedbaar vermogen		
Stand per 1 januari	-97.442	-75.850
Bij: uit resultaatbestemming	<u>-2.341</u>	<u>-21.592</u>
Stand per 31 december	<u><u>-99.783</u></u>	<u><u>-97.442</u></u>
10. Bestemmingsreserve beheer/onderhoud		
Stand per 1 januari	192.821	153.681
Bij: uit resultaatbestemming	<u>11.079</u>	<u>39.140</u>
Stand per 31 december	<u><u>203.900</u></u>	<u><u>192.821</u></u>
11. Bestemmingsreserve restauratie/fondsenwerving		
Stand per 1 januari	218.275	175.130
Bij: uit resultaatbestemming	<u>14.541</u>	<u>43.145</u>
Stand per 31 december	<u><u>232.816</u></u>	<u><u>218.275</u></u>
12. Bestemmingsreserve groot onderhoud orgel en beiaard		
Stand per 1 januari	13.024	12.724
Bij: uit resultaatbestemming	<u>-</u>	<u>300</u>
Stand per 31 december	<u><u>13.024</u></u>	<u><u>13.024</u></u>
13. Bestemmingsreserve exploitatie orgel en beiaard		
Stand per 1 januari	-6.723	16.742
Bij: uit resultaatbestemming	<u>1.836</u>	<u>-23.465</u>
Stand per 31 december	<u><u>-4.887</u></u>	<u><u>-6.723</u></u>
14. Bestemmingsfonds instandhouding Eusebiuskerk	<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2021</u>
	€	€
Bestemmingsfonds instandhouding Eusebiuskerk	<u><u>216.574</u></u>	<u><u>216.574</u></u>

Op 27 december 2005 zijn Stichting Grote of Eusebiuskerk en Stichting Eusebius Arnhem overeengekomen dat het batig saldo uit liquidatie van eerstgenoemde stichting is overgemaakt naar Stichting Eusebius Arnhem. Stichting Eusebius Arnhem reserveert dat batig saldo en wendt dit aan voor de instandhouding van de Grote of Eusebiuskerk met prioriteit voor buitenonderhoud (exclusief toren).

Voorzieningen

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
	€	€
15. Voorziening groot onderhoud		
Stand per 1 januari	-	-
Bij: dotatie boekjaar	<u>50.000</u>	<u>-</u>
Stand per 31 december	<u><u>50.000</u></u>	<u><u>-</u></u>

De voorziening groot onderhoud wordt met ingang van 2022 opgebouwd voor toekomstig onderhoud van de Eusebiuskerk.

Langlopende schulden

	<u>2022</u>	<u>2021</u>
	€	€
16. Lening Gemeente Arnhem		
Stand per 1 januari	1.362.904	1.431.710
Af: Aflossing in het boekjaar	69.494	68.806
Aflossingsverplichting komend boekjaar (opgenomen onder de kortlopende schulden)	70.189	69.494
Stand per 31 december	<u>1.223.221</u>	<u>1.293.410</u>

Bij besluit van het College van Burgemeester en Wethouders van 24 september 2019 is door de gemeente Arnhem aan stichting Eusebius een geldlening verstrekt in hoofdsom groot € 1.500.000.

Over het niet afgeloste saldo is een jaarlijkse rente verschuldigd van 1%. De lening zal worden afgelost in de vorm van 20 jaarlijkse annuïtaire bedragen van € 83.122,97, voor het eerst op 1 december 2020. Dit bedrag zal middels een jaarlijkse subsidie worden verrekend.

Het deel van de lening met een looptijd van langer dan 5 jaar bedraagt € 935.377.

Zolang de lening niet geheel is afgelost, is de voorafgaande goedkeuring van Burgemeester en Wethouders nodig voor de volgende (rechts)handelingen:

1. Vervreemden of bezwaren van onroerende zaken;
2. Aangaan van leningen of borgtochten;
3. Het verzekerde bedrag voor brandschade;
4. Statutenwijzigingen;
5. Het berusten in een tegen geldneemster ingestelde rechtsvordering.

17. Achtergestelde lening Nationaal Restauratiefonds

Stand per 1 januari	500.000	-
Bij: Ontvangen uit nieuw aangegane leningen	-	500.000
Af: Aflossing in het boekjaar	-	-
Aflossingsverplichting komend boekjaar (opgenomen onder de kortlopende schulden)	-	-
Stand per 31 december	<u>500.000</u>	<u>500.000</u>

Dit betreft een monumentenlening verstrekt door het Nationaal Restauratiefonds. De looptijd bedraagt 180 maanden waarvan de eerste 36 maanden alleen rente verschuldigd is. Na 36 maanden wordt de lening in 144 maandelijkse annuïteiten van € 3.686,17 terugbetaald. De rente bedraagt 1% en staat gedurende de looptijd vast. De lening is achtergesteld ten opzichte van alle andere schuldeisers.

Het deel van de lening met een looptijd van langer dan 5 jaar bedraagt € 353.534.

Kortlopende schulden

	<u>31-12-2022</u>	<u>31-12-2021</u>
	€	€
18. Vooruitontvangen subsidies		
Rijksdienst Cultureel Erfgoed Subsidieregeling instandhouding monumenten	-	19.789
Restauratie, onderhoud en herbestemming kerk	-	702.164
	<u>-</u>	<u>721.953</u>

Voor een nadere toelichting van de balanspost vooruitontvangen subsidies wordt verwezen naar bijlage 1.

19. Belastingen en premies sociale verzekeringen

Loonheffing	<u>6.166</u>	<u>4.528</u>
-------------	--------------	--------------

20. Overige schulden en overlopende passiva	<u>31-12-2022</u> €	<u>31-12-2021</u> €
Vooruitontvangen subsidie orgel	389.462	-
Nog te ontvangen inkoopfactuur restauratie	120.000	-
Vooruitontvangen subsidie Cuyperskamer	96.875	-
Nog te betalen eigen risico koperdiefstal	44.163	-
Teveel ontvangen subsidie SIM	33.594	-
Nog te ontvangen inkoopfacturen	23.067	20.015
Accountantskosten	21.300	12.500
Terug te betalen tegemoetkoming NOW	-	5.416
Vooruitgefactureerde omzet	8.008	8.833
Vakantiegeldverplichting	5.502	5.191
Vakantiedagenverplichting	1.140	1.900
Energiekosten	1.107	807
	<u>744.218</u>	<u>54.662</u>

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Op 26 augustus 2020 is door Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed een subsidiebeschikking afgegeven voor een bedrag van € 138.411 voor de instandhouding van de Eusebiustoren over de periode 2021 tot en met 2026. De afrekening zal plaatsvinden na de subsidieperiode.

Toelichting op de staat van baten en lasten over 2022

	<u>Werkelijk 2022</u> €	<u>Begroting 2022</u> €	<u>Werkelijk 2021</u> €
21. Baten uit levering producten en diensten			
Kaartverkoop	354.192	285.000	166.751
Gebruiksvergoeding kerk	67.218	25.000	53.040
Huuropbrengst Citystore	29.908	25.000	14.600
Omzet winkelverkoop	17.056	-	-
Fondsenwervingsactiviteiten	15.836	45.000	43.263
Orgel	276	35.000	274
Diversen	8.510	-	2.182
	<u>492.996</u>	<u>415.000</u>	<u>280.110</u>

22. Ontvangen subsidies

Gemeente Arnhem Bijdrage in de beheerkosten	216.241	175.000	216.000
Gemeente Arnhem Subsidie orgel en beiaard	35.304	35.000	34.782
St. Ondernemersfonds Arnhem Zomerbeiaardconcerten	-	-	2.900
Fonds voor Cultuur Participatie (veiligheid)	-	-	5.000
Ontvangen tegemoetkoming Provincie Gld Covid-19	-	-	-
Ontvangen tegemoetkoming NOW	-203	-	54.877
Ontvangen tegemoetkoming TVL	9.395	-	50.698
	<u>260.737</u>	<u>210.000</u>	<u>364.257</u>

Door de gemeente Arnhem is met de beschikking van 14 februari 2017 een bijdrage in de beheerkosten toegezegd voor de periode 2017-2022 van jaarlijks maximaal € 175.000.

De subsidie is verleend voor:

- het beheer van de Eusebiuskerk en -toren;
- het voorbereiden van een aantal maatregelen voor de herbestemming van de kerk.

Met een beschikking van 17 oktober 2022 is door de gemeente Arnhem voor 2022 een subsidie van maximaal € 35.304 verleend voor het bespelen en onderhouden van het orgel en het carillon.

De ontvangen tegemoetkomingen NOW en TVL zijn ultimo 2022 volledig afgerekend. Eventuele verschillen tussen de verantwoorde bedragen en definitief vastgestelde tegemoetkomingen zijn in het jaar van definitieve vaststelling verantwoord.

	Werkelijk 2022	Begroting 2022	Werkelijk 2021
	€	€	€
23. Inkoopwaarde geleverde producten en diensten			
Inkoopwaarde kaarten, boeken en magazines	29.253	-	-
Directe kosten gebruik kerk	27.619	30.000	19.350
Directe kosten kaartverkoop	25.978	-	17.831
	<u>82.850</u>	<u>30.000</u>	<u>37.181</u>

24. Personeelskosten

Salarissen	132.910	198.000	150.367
Sociale lasten	20.036	-	27.358
Pensioenpremies	15.416	-	17.324
Kostenvergoedingen vrijwilligers	12.069	-	16.012
Ziekteverzuimverzekering	10.276	-	8.494
Studie- en opleidingskosten	3.900	5.000	-
Kosten inleen derden	2.915	-	1.275
Overige personeelskosten	11.193	10.000	6.240
Tegemoetkoming Wtl	-	-	-631
Ontvangen ziekgeld	-	-	-84
Doorberekende schoonmaakkosten	-2.400	-	-7.200
	<u>206.315</u>	<u>213.000</u>	<u>219.155</u>
Toegerekend aan restauratie/herbestemming	-9.555	-	-39.629
	<u>196.760</u>	<u>213.000</u>	<u>179.526</u>

Gemiddeld aantal werknemers

In 2022 waren er berekend op fulltimebasis, gemiddeld 3,3 werknemers in dienst (2021: 4,0).

25. Afschrijvingen materiële vaste activa

Herbestemming	16.250	30.000	16.499
Inventarissen	3.807	-	5.462
Orgel	4.000	-	4.000
Boekverlies bij buitengebruikstelling inventaris	-	-	20.750
	<u>24.057</u>	<u>30.000</u>	<u>46.711</u>

26. Overige lasten

Huisvestingskosten	283.710	210.000	214.753
Kosten orgel en beiaard	29.744	40.000	57.121
Verkoop- en promotiekosten	40.206	25.000	22.933
Kantoor- en algemene kosten	66.291	70.000	43.739
	<u>419.951</u>	<u>345.000</u>	<u>338.546</u>

	Werkelijk 2022	Begroting 2022	Werkelijk 2021
	€	€	€
Huisvestingskosten			
Onderhoud en kleine aanschaffingen	60.917	50.000	103.522
Energiekosten	55.867	70.000	61.259
Mutatie voorziening groot onderhoud	50.000	50.000	-
Eigen risico koperdiefstal	50.000	-	-
Verzekeringspremie	28.346	35.000	30.013
Schoonmaakkosten	24.643	-	16.206
Onderhoud lift	11.961	-	543
Belastingen	1.784	-	2.838
Overige huisvestingskosten	192	5.000	372
	<u>283.710</u>	<u>210.000</u>	<u>214.753</u>
Kosten orgel en beiaard			
Kosten beiaardier	15.100	-	15.751
Kosten stadsorganist	11.452	-	12.000
Onderhoudskosten orgel en beiaard	1.032	-	3.302
Eigen risico schade orgel	-	-	25.000
Overige kosten orgel en beiaard	2.160	40.000	1.068
	<u>29.744</u>	<u>40.000</u>	<u>57.121</u>
Verkoop- en promotiekosten			
Kosten opening	14.847	-	-
Reclamekosten	9.471	-	9.121
Representatiekosten	6.103	-	1.440
Kosten Eusebiuskrant	5.159	-	-
Website/logo/huisstijl	1.440	-	8.997
Overige verkoopkosten	3.186	25.000	3.375
	<u>40.206</u>	<u>25.000</u>	<u>22.933</u>
Kantoor- en algemene kosten			
Accountants- en administratiekosten	31.111	-	26.464
Bestuurskosten	8.571	-	4.027
Bankkosten	7.159	-	8.871
Kosten automatisering	6.921	-	5.346
Contributies en abonnementen	5.468	-	1.663
Advieskosten	4.328	-	13.450
Verzekeringen	2.970	-	1.026
Telecommunicatie	1.787	-	2.227
Drukwerk	547	-	654
Collectiebeheer	485	-	1.077
Porti	476	-	418
Kantoorbenodigdheden	311	-	357
Incassokosten	216	-	322
Overige algemene kosten	1.941	70.000	1.837
	<u>72.291</u>	<u>70.000</u>	<u>67.739</u>
Toegerekend aan restauratie	<u>-6.000</u>	<u>-</u>	<u>-24.000</u>
	<u>66.291</u>	<u>70.000</u>	<u>43.739</u>

	Werkelijk 2022	Begroting 2022	Werkelijk 2021
	<u>€</u>	<u>€</u>	<u>€</u>
27. Rentebaten en soortgelijke opbrengsten			
Disconteringsvoordeel nog te ontvangen subsidie Gemeente Arnhem	<u>13.629</u>	<u>-</u>	<u>14.317</u>
28. Rentelasten en soortgelijke kosten			
Kosten geldlening	-	-	-1.875
Rente lening o/g Gemeente Arnhem	-13.629	-	-14.317
Rente lening Restauratiefonds	<u>-5.000</u>	<u>-5.000</u>	<u>-3.000</u>
	<u>-18.629</u>	<u>-5.000</u>	<u>-19.192</u>

Ondertekening

Opgemaakt te Arnhem, d.d. 17 mei 2023

De heer P.S.M. Ruigrok
voorzitter

De heer P. Berns
secretaris en vice voorzitter

De heer G. Wanschers
penningmeester

De heer G. Roelofsen

Mevrouw J.C.M. Jochemsen-Vernooij

De heer W.A. Vierdag

Mevrouw D. van Leeuwen

De heer W.H.M. Hoksbergen

Controleverklaring 1

Controleverklaring 2

Controleverklaring 3

Bijlage

Bijlage 1. Kostenoverzicht restauratie en herbestemming

De huidige restauratie werd op 10 december 2007 ingeluid met de ontdekking van een loszittend blok, een hoekmontant, op ca. 40 m hoogte. Met een hoogwerker heeft verdere inspectie plaatsgevonden en is het blok vastgezet. Duidelijk werd dat moest worden ingegrepen. In 2009 is de steiger om de toren geplaatst.

In 2011 is de feitelijke restauratie begonnen van het bovenste deel van de toren, de 'lantaarn'. Deze fase is medio 2013 afgerond. Aansluitend aan de restauratie van de lantaarn is een plan opgesteld voor restauratie van het onderste deel van de toren (1e en 2e geleding), alsmede van het schip. Het goedgekeurde restauratieplan voor het onderste deel van de toren, inclusief het schip, gaat uit van een begroting voor de restauratie van € 24 miljoen. Door LEAN-werken is op de begroting voor de restauratie inmiddels een besparing gerealiseerd van € 0,5 miljoen. Hier komt nog een bedrag van € 3,9 miljoen bij om de kerk geschikt te maken voor de herbestemming.

In oktober 2019 is de restauratie van de eerste en tweede geleding van de toren afgerond. De totale kosten van deze fase bedragen € 14.182.583 en zijn voor in totaal € 14.047.500 gedekt door subsidies. Het tekort bedraagt € 135.083. Dit bedrag wordt ten laste gebracht van de ontvangen subsidie van TBI Holding.

De restauratiefase 'Lantaarn' is medio 2013 afgerond. De financiële verantwoording is september 2013 naar de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed verstuurd. Volgens deze verantwoording heeft de restauratie van de lantaarn in totaal € 5.143.317 gekost. In 2015 is voor dit bedrag een definitieve subsidiebeschikking afgegeven. Van de nagekomen uitgaven inzake de restauratie van de Lantaarn, ad € 250.256, is aanvullend € 200.560 subsidie ontvangen. Het resterende tekort, zijnde € 49.696, is in 2015 ten laste van de voorziening groot onderhoud gebracht.

De grote restauratie van de Eusebiuskerk, begonnen in 2009, is in 2022 geheel afgerond. In februari 2022 is het laatste stuk van de buitenzijde van het koor opgeleverd. Daarna zijn de bouwplaatsen opgeruimd en is het openbaar gebied heringericht. De restauraties in het interieur, waaronder het praalgraf, het koor, de kelders onder het koor en de muurschilderingen, waren half 2022 gereed, waarna de historische presentatie kon worden ingericht. Deze was eind 2022 gereed.

De restauratie van de Eusebiuskerk is onder te verdelen in een drietal fasen, te weten restauratie lantaarn, 1e en 2e geleding toren en restauratie, onderhoud en herbestemming kerk. Onderstaand is een specificatie opgenomen met de realisatie van de restauratie ten opzichte van de (meest recente) kostenraming.

Restauratiefase	Begroot €	Beschikbare subsidies €	Bestede kosten €	Ontvangen subsidie €	Saldo €
<i>Lantaarn</i>					
<i>- restauratieplan</i>					
Stand per 1 januari 2022	5.100.000	5.343.877	5.343.877	5.343.877	-
Mutaties boekjaar	-	-	-	-	-
Stand per 31 december 2022	<u>5.100.000</u>	<u>5.343.877</u>	<u>5.343.877</u>	<u>5.343.877</u>	<u>-</u>
<i>Restauratie 1e en 2e geleding toren</i>					
Stand per 1 januari 2022	14.000.000	14.047.500	14.182.585	14.182.585	-
Mutaties boekjaar	-	-	-	-	-
Stand per 31 december 2022	<u>14.000.000</u>	<u>14.047.500</u>	<u>14.182.585</u>	<u>14.182.585</u>	<u>-</u>
<i>Restauratie, onderhoud en herbestemming kerk</i>					
<i>- restauratie, onderhoud en herbestemming</i>					
Stand per 1 januari 2022	13.400.000	12.225.000	11.204.624	11.906.788	-702.164
Mutaties boekjaar	-	-296.400	847.105	-113.244	960.349
Stand per 31 december 2022	<u>13.400.000</u>	<u>11.928.600</u>	<u>12.051.729</u>	<u>11.793.544</u>	<u>258.185</u>
Totaal generaal	<u>32.500.000</u>	<u>31.319.977</u>	<u>31.578.191</u>	<u>31.320.006</u>	<u>258.185</u>

Recapitulatie van de fasen per 31 december 2022

Restauratiefase	Begroot €	Beschikbare subsidies €	Bestede kosten €	Ontvangen subsidie €	Saldo €
Lantaarn	5.100.000	5.343.877	5.343.877	5.343.877	-
1e en 2e geleding	14.000.000	14.047.500	14.182.585	14.182.585	-
Kerk en herbestemming	13.400.000	11.928.600	12.051.729	11.793.544	258.185
	<u>32.500.000</u>	<u>31.319.977</u>	<u>31.578.191</u>	<u>31.320.006</u>	<u>258.185</u>

In de balans is een onderscheid gemaakt van de nog niet met toegezegde subsidies gedekte bestede kosten en bestedingen waarvoor al wel subsidietoezeggingen zijn ontvangen. Eerstgenoemd saldo is onder de materiële vaste activa opgenomen.

Voor zover de ontvangen subsidie(toezegging) de bestede kosten overstijgt, is het saldo onder de kortlopende schulden verantwoord. Voor zover de ontvangen voorschotten op toegezegde subsidies lager is dan de uitgaven, is het saldo opgenomen onder de vorderingen onder de vlottende activa.

Ultimo 2022 is de restauratie van de kerk en herbestemming afgerond. Het saldo van van bestede kosten en de ontvangen subsidie is geactiveerd onder de materiële vaste activa in de rubriek Restauratie.